

פסיפס של תרבויות

האדריכלות הרומית, שאפיינה את רומא העתיקה, היא בסיס לכלל סגנונות האדריכלות המערביים. שרידים ממנה נמצאים היום בגן לאומי קיסריה ובגן לאומי בית שאן, ובעקבותיהם אפשר גם להתחקות אחר אירועי תרבות שהתקיימו כאן. מסע בעקבות תכנון, סימטריה ואסתטיקה
כתב: ד"ר דרור בכיוסף



גן לאומי בית שאן צילום ארכיון רשות הטבע והגנים

האגורה, המקדשים ועוד. רחוב פלאדיוס הוא רחוב עמודים באורך של כ-150 מטר, שחצה את העיר מהתיאטרון ועד למרגלות התל המקראי. הרחוב, ששימש גם כשוק עירוני, נוסד בתקופה הרומית ושופץ בתקופה הביזנטית. מהרחוב עלה גרם מדרגות לכיוון בית המרחץ המערבי. הרחוב רוצף בלוחות בזלת בדגם אדרה ומתחתיו נבנתה תעלת ניקוז. משני צדי הרחוב נבנו חנויות ובצדו הצפוני-מערבי נבנה סטיו מקורה (מבנה אורך הנשען על שורת עמודים), שזמנו המאה הרביעית לספירה. על רצפת הפסיפס נקבעה כתובת המספרת על בניית הסטיו בימי פלאדיוס מושל הפרובינקיה.

האדריכלות הרומית, שאפיינה את רומא העתיקה ואת האימפריה הרומית בכלל, היא בסיס לכלל סגנונות האדריכלות המערביים עד ימינו. היא אימצה את השפה החזותית של אדריכלות יוון העתיקה ושיכללה אותה גם בהיבטי העיצוב, הטכנולוגיה והחומרים. האדריכל הרומי ויטרוביוס ("אבי האדריכלות") העלה על הכתב, במאה הראשונה לפנה"ס, את היסודות התיאורטיים לאדריכלות ולהנדסה הרומיות בכתביו "עשרה ספרים על אודות האדריכלות". בחיבור זה הדגיש ויטרוביוס את היחסים ואת הפרופורציות שבין חלקי המבנים במרחב, וקשר את הבניינים כולם לגוף האדם כנקודת מוצא לבנייה בכללותה. חדירת האדריכלות המערבית לארץ ישראל השפיעה גם על הלשון העברית, שאימצה מילים רבות מעולם זה, לדוגמה: אכסדרה, סטיו, בזיליקה, אצטדיון, טרקלין ועוד. רשימה זו היא בגדר הזמנה למסע מבית שאן לקיסריה בעקבות התרבות הרומית בארץ ישראל.

רחוב סילוואנוס נושק לרחוב פלאדיוס למרגלות התל, ופונה לעבר בית המרחץ המזרחי. גם רחוב זה נוסד בתקופה הרומית, לווה בטור עמודים ורוצף באבני בזלת. לצד הרחוב נבנתה בריכת השתקפות מפוארת שדפנותיה צופו שיש. במאה השישית לספירה רוצף הרחוב מחדש והבריכה הפכה לאולם ציבורי. כתובת שנחשפה במקום הזכירה עורך דין מקומי בשם סילוואנוס שתרם לבניית האולם. בשנת 749 התרחשה בבית שאן רעידת אדמה קשה (המכונה במקורות "רעש שביעית") שגרמה לנפילת עמודים ומבנים ברחוב סילוואנוס. את שרידי המפולת אפשר עדיין לראות בשטח.

קיסריה: ההיפודרום - מבנה שעשועים רבת-תכלית
 בשנת 1995 שימשתי כארכיאולוג וכמנהל

שטח בחפירות קיסריה, מטעם משלחת אוניברסיטת חיפה בראשותו של פרופ' יוסף פטריך. התמזל מזלי לחפור בשטח שבין החומה הצלבנית לתיאטרון הרומי, מול חוף הים. במהלך החפירה נחשפו בפנינו קירות אבן משונים שלא התחברו לשום דבר ונראו כ"איים בודדים" ש"אינם עושים שכל". רק עם הרחבת החפירה לכיוון דרום התברר לנו שעלינו על תאי הזינוק של הסוסים בהיפודרום העתיק של קיסריה. מבנה זה נזכר בכתבי יוסף בן מתתיהו, והארכיאולוגים חיפשו אותו שנים רבות. על פי יוסף בן מתתיהו שימש ההיפודרום כזירה מרכזית בחגיגות חנוכת העיר קיסריה, שערך הורדוס בשנה התשיעית לפנה"ס. החגיגות כללו מרוצי סוסים, תחרויות לחימה ומשחקים אתלטיים לצד מופעי מוזיקה, המחזות ואכילה כיד המלך (קדמוניות טז, ה, 136-141). בהתייחסו לפונטיוס פילטוס (נציב יהודה וצולב ישו), הזכיר בן מתתיהו את "האיצטדיון הגדול" שנמצא סמוך לארמון הנציב הרומי. לדעת



האימפריה חוזרת לגן לאומי בית שאן צילום אורי ארליך

"האימפריה חוזרת" לבית שאן

מדי שנה בחול המועד פסח, מתקיימת בגן לאומי בית שאן חגיגה רומית - הקיסר מגיע לביקור לילי בסקיתופוליס (בית שאן) והמבקרים יכולים לפגוש את הרוכלים הרומיים כשהם מקימים את הקארדו לתחייה (ולצדם תושבים יהודיים), לשמוע סיפורים מרתקים על אלים נשכחים, לצעוד בתהלוכה ברחבי העיר ולהתנסות במלאכות קדומות. עוד במקום - מתחם שוק שיכלול דוכנים שונים לאורך הקארדו. **מתי?** ראשון-שני, 24.4-25.4, חול המועד פסח, 17:00-24:00. ללא תשלום נוסף על דמי הכניסה לאתר, חינם למנויים



גן לאומי בית שאן צילום דורון ניסים



ההיפודרום בגן לאומי קיסריה צילום אביבית אראל



צילום צופית דמרי

רוכבים על הזמן – מופע הסוסים בהיפודרום של קיסריה

מופע הסוסים בהיפודרום של קיסריה בא להמחיש את סיפור פארה של קיסריה בראי הזמנים וההיסטוריה, בליווי שחקנים ומופע סוסים מרהיב. הקהל מוזמן לחוות את האירוע בעודו ישוב בהיפודרום הגדול אשר בנה המלך הורדוס בקיסריה ליד הים. בתוכנית: רוכבים מקצועיים, תרגילי ראוזה על סוסים מאומנים, מוזיקה סוחפת והיסטוריה רבת תפוחות של מפלות וניצחונות. זהו סיפור המקום שהיה למושא וחלום של שליטים, עמים, תרבויות ודתות במשך יותר מאלפיים שנה.
מתי? ראשון-רביעי 27.4-24.4, ט"ז עד י"ט בניסן, חול המועד פסח, 11:00 ו-13:30
 במהלך ימי המופע יצאו סוירים ללא תשלום משער העיר העתיקה (הנמל) ומשער התיאטרון בשעות: 10:00, 12:30 ו-14:00

רתומות לסוסים והחל בהקפה טקסית של הזירה. אחר כך התייצבו המתחרים בתאי ההזנקה (מקומם נקבע על ידי הגרלה מראש), והמתנין לזריקת המטלית הלבנה מידו של מנהל המרוץ - או אז הונפו הדגלים ונשמע קול החצוצרה. תחילת המרוץ במסלול המסומן בסיד, ולקראת הסיבוב התערבבו המתחרים זה בזה. המרוץ כלל שבע הקפות, נגד כיוון השעון. כ-115 מטר מצפון לשער הדרומי נבנתה במת נכבדים, שצפתה לעבר הים ואל מול קו הסיום של המרוצים. פני קיר הפודיום שעטף את הזירה טוּיחו ועוטרו בציורי קיר ובאחד מהם השתמרו תיאורים של צבי, שועל, חזיר בר, טיגריס וצייד. מתחת לזירה נבנתה מנהרה שהושתתה על שני קירות אבן ושימשה לניקוז. בקצה הדרומי של הזירה השתמרו שרידים של נקודת הסיבוב הרחוקה, שאותה הקיפו הרוכבים. במהלך התקופה הרומית צומצם מכלול ההיפודרום לטווחים שבין 136.5 מטר ועד כדי 91.5 מטר על ידי בניית קירות הרגליים נמצאה כתובת לאלה היונית קורה (היא איסיס, שבקיסריה זוהתה עם טיכה, אלת המזל של העיר). עוד התגלו במקדש שלושה מזבחות אבן ולוח שיש עם הכתובת "מוריסמוס הרכב".

פרופ' פטריק שימש המבנה במהלך שנות קיומו כהיפודרום וכאיצטדיון - הוא כינה אותו בשם היפוסטדיום - מבנה שעשועים רב תכליתי. האיצטדיון נזכר שוב בראשית המאה הרביעית לספירה על ידי אבזביוס - הבישוף של קיסריה. בתקופה זו הושלכו לזירת השעשועים מרטירים נוצרים שנטרפו על ידי חיות טרף לקול תשואות הקהל. את מרבית המכלול חשפה משלחת מטעם רשות העתיקות בראשותו של ד"ר ספי פורת, שעמדה על חשיבות בניית שובר הגלים הדרומי שבלם את משברי הגלים מול ההיפודרום. אורך הארנה (זירת המרוץ) 300 מטר ורוחבה 50.5 מטר. למערכת המושבים צורת האות U ואורכה מכל צד 175 מטר (הזרוע המערבית נפגעה במרוצת השנים ונשטפה על ידי גלי הים). המבנה כלל 12 שורות מושבים והכיל עד עשרת אלפים איש. בחלקו הדרומי של המבנה היה שער כניסה ברוחב של שלושה מטרים ומעליו הוצב, ככל הנראה, פסלו של אדריאנוס קיסר. המרוץ בהיפודרום הרומי כלל מרכבות

מתעגלים, והפך למעשה לאמפיתיאטרון. הפיכת ההיפודרום לאמפיתיאטרון הייתה ככל הנראה זמנית, ונועדה לאירועים קצרי מועד. עדות לכך עולה מדלות הקירות הסוגרים את הזירה, שמעולם לא נבנו באופן מונומנטלי. במת מכובדים חדשה הותקנה במרכז האמפיתיאטרון, להנאתם של שועי העם ממופעי הגלדיאטורים של ראשית המאה הרביעית לספירה. מתחת לבמת מכובדים זו נמצא מקדש קטן, מקורה בקשתות. כאן התגלו נרות חרס רבים וחמש רגלי שיש שהובאו כמנחות למתחרים. באחת הרגליים נמצאה כתובת לאלה היונית קורה (היא איסיס, שבקיסריה זוהתה עם טיכה, אלת המזל של העיר). עוד התגלו במקדש שלושה מזבחות אבן ולוח שיש עם הכתובת "מוריסמוס הרכב".

הכותב הוא מנהל מרכז חינוך והסברה גליל תחתון

פעילויות בגנים הלאומיים – "מוסיפים חוויה למה שהיה"

// מאת רעיה שורקי, מנהלת חטיבת קהל וקהילה

חזויית הביקור, בעזרת שילוב החיים של ימינו באתר ההיסטורי (בבחינת "לחוש את העבר בנוף ההווה"). הדבר בא לידי ביטוי

בפעילות יומיומית המשתלבת עם הממצאים באתר, כשהדגש הוא על פעולות תרבותיות שהיו רווחות, ככל הידוע לנו, בהיסטוריה של האזור - בתקופות שבהן האתר היה בשיאו. קיום הפעילויות באתרים גם מסייע לשימור האתר כ"אתר חי", המעצים את חזויית הביקור על ידי כך שהוא מאפשר לציבור להיחשף באופן חזוייתי לערכים הגלומים בו. בניגוד ל"אתר סטרילי", שבו המבקר צופה באתר "קפוא" או



צילום צופית דמרי

"מאובן" - ללא פעילות - "אתר חי" תורם ליצירת זיכרון וחיבור רגשי של המבקרים בו.

קיום פעילויות בגנים הלאומיים היא אחת הדרכים ליישום מטרותיה וערכיה של רשות הטבע והגנים לחינוך לאהבה ולשמירת הטבע, הנוף והמורשת. הרשות רואה בכך כלי חשוב למימוש תפקידיה, וחלק מהפעולות שאותן אפשר לקיים באופן מבוקר, במגבלות החוק, ותוך שמירה על הערכים שעליהם היא מופקדת כנאמן הצבור.

אנו מאמינים שככל שהציבור הרחב ילמד להכיר, להבין ולאהוב את הטבע, את הנוף ואת המורשת, כך הוא יכבד אותם וישמור עליהם טוב יותר. את הפעילויות באתרי הרשות אנו מקיימים בהתאמה לנהוג ולמקובל במדיניות השימור בעולם, הנשענת על שימור "רוח המקום", כלומר המחשת המורשת התרבותית והגברת